

Dr. Musa Musai

AMULLIA E PSIKOLOGJISË SË MODERNITETIT

Njeriu i sodit në kuptimin thelbësor të fjalës është në një gjendje shqetësuese psikike dhe shpirtërore. Ai dita ditës më tepër është duke e tëhuajtuar dhe tjetërsuar vetveten. Situata kuptimore e humanumit bashkëkohor në masë të madhe e përkujton gjendjen në të cilën u fut shpirti ademian përderisa qëndronte i varur ndërmjet detit dhe tokës ose në udhëkryqin e parajsës qiellore të humbur dhe parajsës tokësore të pazbuluar. Në të vërtetë njeriu bashkëkohor është në situatë edhe më të rëndë qenësore se origjina e tij ademie. Ademi nuk ishte i ngarkuar me barrën e rëndë epistemologjiko-ekzistencialiste të traditës, as asaj të së mirës e as të së keqes. Sot njeriu ka ardhur në gjendje ku më nuk mund të pohojë se është simbol i prejardhjes së vetë e as metonim i fenomenologjisë së tij botërore. Ai në momentin është i paemër. Qetësia eterne e shpirtit të tij primordial me një shpejtësi marramendëse është duke u rrokullisur në shqetësimin vertikal dhe horizontal të provincializimit.

Njeriu me një shpejtësi të madhe dhe dinamizëm është duke u mekanizuar dhe sa vjen e duke dalë nga konteksti i të qenët njeri. Globalizimi si dhe mënyra e konsumimit kapitalist të cilin e ka para vetes, individin është duke e shndërruar në një mjet të sistemit konsumues kapitalist. Procesi i globalizimit të botës është duke u zhvilluar në trajtë të përshpejtuar në të gjitha fushat e jetës pa vizion dhe analizë të qartë se ku çon ai, çfarë është kuptimi dhe cilat do të jenë pasojat për njerëzimin dhe sistemin global botëror. Njeriu në këtë proces e fut veten në ankthe të njëpasnjëshme edhe nga përmasa qenësore dhe si rrjedhojë paraqitet një tëhuajtesim i plotë i ndjenjave të tij.

E tërë kjo përjetohet në një kohë kur nga njeriu pritet një përparim dhe rehati ekonomike, me anë të së cilës, sipas mendimësisë bashkëkohore, do t'u shmangeshim të gjitha shqetësimeve në lidhje me të ardhmen. Shpresa jonë është që çdo gjë të jetë më mirë se në të kaluarën, mirëpo ec e shih se individua njerëzore është duke i përjetuar ankthet dhe shqetësimet më të mëdha në historinë e njerëzimit. Që kriza të jetë edhe më e thellë, shpëtimi kërkohet në terapitë medikamentoze. Për pasojë kompani të ndryshme barnash tentojnë të jenë zgjidhje e çdo një shqetësimi apo gjendjeje të padëshiruar; përpjekja është që për çdo anomali senzuale të njeriut të prodhojë ilaç. Përkundrazi, me këtë bëhet kolonizimi më i madh i ndjenjave në përgjithësi, gjë që rezulton me mekanizimin e plotë të njeriut.

Është fakt se është bërë goxha një përparim në aspekt të zbulimeve në lidhje me proceset biologjike të njeriut, por duke lënë anash botën shpirtërore apo psikike të tij.

Bota shpirtërore dhe psikika e njeriut është më komplekse dhe më e ndërlikuar dhe më qenësore se ajo biologjike. Për pasojë tëhuajësimi ndodh nga vetë fakti që njeriu është i ndarë nga brendia dhe dukshmëria e tij është shkëputur nga dialogu ezoterik me brendinë njerëzore.

Prandaj s' duhet harruar se shkalla në të cilën e ka sjellë njeriun qytetërimi dhe progresi modern është tëhuajësimi nga vetja me tendencë që duke shpërndarë pilula të lumturisë të krijojë kredon e sistemit të vet. Propozime të këtilla jo vetëm që nuk janë të qëlluara nga aspekti shpirtëror por bëjnë edhe shkatërrimin biologjik dhe qenësor të njeriut dhe pikërisht për këtë me një shpejtësi të madhe duhet intervenuar në drejtim të sanimit dhe ruajtjes të asaj që është njerëzore e humane në njeriun.

Krejt kjo njeriut i ndodhi në periudhën e quajtur modernizëm, kur kozmosi e humbi karakterin teocentrik dhe u bë antropocentrik. Thënë ndryshe njeriu e vendosi veten në qendër të ngjarjeve gjithësore ndërsa e suspendoi Zotin. Njeriu i postrenesansës me instrumentalizimin e shkencës dhe teknologjisë u pozicionua karshi kozmosit dhe filloi që atë ta kurdisë ashtu si i pëlqente vetëm atij. Mirë ama kozmosi ishte i krijuar nga Fuqia e Plotë Krijuese, Allahu xh.sh.. Ai kishte vendosur traditën e pandryshueshme gjithësore (sunet-i ilahi) në të cilën kishin mundësi ta gjejnë veten njerëz të epokave, vendeve, pozitave të ndryshme. Përmasa relative njerëzore kishte mundësi që të futet nga njëra derë e panteonit të Absolutit. Mirëpo me marrjen e injerencave në duar të fuqisë relative, bota mori karakterin e nënës për dikë, kurse të njerëz për dikë tjetër. Shekuj me radhë të bardhët i eksploatuan, i torturuan të zinjët. Superioriteti shkencor dhe teknologjik njeriun e shndërroi në bishë që në çdo moment e kishte të hapur gojën për të gëlltitur gjininë e vetë. Kështu që u paraqit një situatë ku feja dhe shkenca, që në thelb janë plotësuese të njëra-tjetrës, ta përjashtojnë njëra-tjetrën. Shkenca e sekularizoi totalisht shoqërinë dhe e përjashtoi fenë prej saj. Ndërsa në anën tjetër edhe kuaziteologët shkencën filluan ta konsiderojnë si të rrezikshme për dogmat fetare.

Shkëputja dhe tëhuajësimi i njeriut nga e shenja në fakt krijoi një tension konstant në të gjitha përmasat qofshin ato çështje të vogla apo të mëdha për nga pesha e jetës së njeriut. Në këtë periudhë u shfaqën relacione të reja mes njeriut dhe natyrës, njeriu filloi ta dëmtojë natyrën, ndërsa natyra ia ktheu me pamëshirë goditjen duke e shndërruar botën në vend që nuk jetohet si dhe trupin e njeriut në korube pa fryt. Si rrjedhojë njeriu u ballafaqua me çështje të reja, me krizën ekologjike, krizën sociale, depresionet dhe streset psikologjike...

Jetën e lumtur të njeriut të së kaluarës, të lidhur ngushtë me tokën dhe me prehrin e natyrës, njeriu i shoqërisë moderne dhe post-moderne, e ka veçse një kujtim të mjegulluar. Qytetërimi modern apo postmodern bazohet në botëkuptimin prodhues dhe konsumues, priret nga hipoteza sofisterike dhe mitike për konfliktin e përhershëm dhe të pashmangshëm ndërmjet njeriut dhe natyrës. Në fakt nga këndi i fesë nuk ekziston kurrfarë konflikti ndërmjet njeriut dhe natyrës, përkundrazi, duke qenë se të

dy i ka krijuar Zoti, ndërmjet tyre mbizotëron paqja dhe harmonia. Por nëse njeriu vazhdon ta shkatërrojë dhe dëmtojë natyrën, nuk bën gjë përpos që e nxinë dhe e rrezikon ardhmërinë e vet.

Pa dyshim që një koncepti dhe perceptimi të këtillë i ndihmuan njerëz sikur, Albert Einstein me teorinë e relativitetit, Stephen Hawking me Bing Bang-un e tij duke thënë se mënyra e krijimit të kozmosit në fakt vërteton jodomosdoshmërinë e ekzistencës së Zotit (që në fakt më vonë edhe vet do ta ndërrojë mendimin). Kjo ndodhte nga fakti se njerëzimi ishte në kapje të një periudhe moderne në të cilën zgjidhjet e çdo një çështjeje do t'ia ofronte shkenca dhe përparimi teknologjik.

Amentu-ja (kredoja) e të gjitha përpjekjeve të këtilla qëndronte në të menduarit hedonist. Në çdo fushë kërkohesh vetëm kënaqje, ngopje të ndjenjave kafshërore, plotësim i dëshirave, dëfrim si dhe të ngjashme. Me këtë mënyrë të të menduarit njeriu i kufizoi gjërat më të natyrshme që i ka në vete. Duke filluar prej shpirtit e deri tek ndjenjat dhe që ushqimin e kanë në lutjen dhe ritualet religjioze.

Disa nga shkencëtarët në fakt do t'i kundërvihen mënyrës së konceptimit të jetës dhe botës në këtë mënyrë. Një ndër më të spikaturit është, Gilbert K. Chesterton, i cili do të thoshte, “ përfundimi logjik i modernizmit është çmenduria”.

Në një darkë të shtruar nga princi Charls në vitin 1996 në Londër, vetë ai do të tërhiqte kujdesin për shqetësimet e veta në lidhje me aspiratat e shkencës duke thënë: “shkenca është në prirje që të formësojë një autoritet absolut mbi ne - po bile edhe sistem diktatorial - duke e lënë anësh fenë, dëshiron që ajo të jetë përcaktuese e vetme e botëvështrimit dhe spektrit tonë në lidhje me botën...unë, mendoj që fati i ndjenjave tona qytetëruese të ngulitura në gjoks qëndron në rimëkëmbjen e ndjenjave të shenjta që i kemi...jam shumë i sigurt se një botë e formësuar nga botëvështrimi i fesë dhe shkencës do të jetë shumë më stabile, dhe shumë më e qytetëruar...bota islame, atë që ne perëndimorët nuk e kemi, akoma e ka dhe e kultivon botëvështrimin dhe vlerësimin shpirtëror të vetin në lidhje me botën.”

Shenjat e para të një kthese, kushtimisht thënë, mund t'i vërejmë edhe në pikësynimet e shkencës postmoderne. Këtu mund të vërehen qëndrimet e shkencëtarëve se kjo periudhë duhet të dallohet me atë që për qëllim parësor nuk do ta ketë objektivitetin e as që do të ketë një besim të parrezervë ndaj asaj që shkenca do ta nxjerrë në shesh. Dhe se tash e tutje njeriu postmodern do të merret me parashtrimin e pyetjeve në mënyrë konstante në lidhje me gjërat të cilat e preokupojnë atë.

Dilema më qenësore e njeriut postmodern qëndron mbi faktin se cili prej faktorëve të qytetërimit do të jetë ai, që do ta nxjerrë atë nga kthetrat e agonive psiko-morale me të cilat rrezikon të ballafaqohet çdo individ, pa marrë parasysh pozitën gjeografike në të cilën jeton. Ngase aktualiteti vë në dukje një çështje shumë shqetësuese, edhe kënaqësitë më nuk janë reale dhe ndoshta nuk përjetohen në thelb si të tilla.

Nga krejt kjo mund të vërehet se perëndimi modern, me termin modernitet, nënkupton vetëm qytetërimin material, pa marrë parasysh pohimin e botës perëndimore dhe qëndrimin e tyre hipotetik se qytetërimi perëndimor ngërthen të gjitha segmentet e nevojave të njeriut. Kjo vërehet edhe në botëkuptimet filozofike materialiste të cilat sundonin në shekullin XX dhe më herët në momentet kur edhe u bë “përrjashtimi i dijes fetare nga shkenca moderne, me çka në një farë mënyre u bë edhe zhveshja e qytetërimit modern nga ajo shpirtërorja dhe religjiozja. Në këtë mënyrë qytetërimi perëndimor modern e tëhuajësoi veten nga krishterimi sepse qëndrimi i tij ishte antikrishter (antichretien), ose më drejt thënë antireligjioz dhe në fakt refuzonte çdo një mendim apo ide tradicionale.

Sipas thënieve të ekzistencialistëve njeriu në shoqëritë e qytetëruara moderne në mënyrë të hatashme ndjehet i vetmuar. Ngase ai që është në vlerë nuk është njeriu por është makina. Derisa arritja e lumturisë parakusht të vetmin ka “paranë” si mjet i vetëm me anë të të cilit mund të blesh çdo një vlerë, derisa lumturia matet me “të ardhurat vjetore të një kombi”, pa mëdyshje që njeriu të ketë një skepticizëm rreth asaj që e preokupon ndoshta edhe më të afërmin e tij.

Pa mëdyshje që muslimanët, në raste të këtilla modernizmin do ta vështrojnë me skepticizëm dhe dyshim; ngase ai si i tillë të gjitha çështjeve dhe fenomeneve në botë u ofrohet apo i trajton me tolerancë, vetëm islami kur është në pyetje, atëherë tërhiqet nga e tërë ajo tolerancë, të cilën e shprehte deri më tani! Me siguri që një trajtim i këtillë do të jetë rëndë t’i afrojë botëvështrimet e muslimanëve me perëndimorët, deri sa këta të fundit nuk do t’u largohen paragjykimëve dhe stereotipeve të imponuara nga politikat dhe ngjarjet ditore.

Atë që mundëm ta vërenim deri më tani them që perëndimi në përgjithësi pikë orientuese dhe zgjidhëse të çdo një problemi e ka bërë shkencën dhe përparimin teknologjik, me çka kanë përjetuar një tëhuajësim total nga feja. E gjithë shkenca profane që është zhvilluar gjatë rrjedhës së shekujve të fundit kufizohet në studimin e botës shqisore: horizonti i saj lidhet vetëm me atë botë dhe metodat e saj zbatohen vetëm në atë sferë; por ato janë shpallur shkencore me përjashtimin e gjithë të tjerave, një qëndrim që shkon në mohim të ekzistimit të çfarëdo shkence që nuk merret me gjërat materiale. Nga pikëpamja religjioze shpesh është debatuar nëse shkenca moderne duhet të shpallet si ateiste ose materialiste, por kjo çështje shumë shpesh është formuluar gabimisht; është fare e qartë se një shkencë e tillë nuk shpall me qëllim ateizmin ose materializmin dhe se mjafton të mos përfillen disa gjëra që dalin si pasojë e paramendimeve, ndonëse pa i mohuar formalisht. Ndërsa ajo që ndodh me ne fetarët, është e kundërta e kësaj. Ne duke u thelluar në skajshmërinë tjetër mendojmë se ilaçi i çdo çështjeje gjendet në fe. Ilustrim më adekuat për këtë është dukuria bashkëkohore e shërimit me Kur’an edhe atë nga njerëz fallxhorë, hajmalixhinj, rrugaçë, të cilët pa kurrfarë dije dhe kulture fetare librin e shenjtë, shpalljen e Allahut xh.sh. e keqpërdorin në përmasa të gjëra. Sa që edhe për çiftet pa fëmijë, këta janë

mjekët më të mirë, të cilët përmes Kur'anit mashtrojnë njerëzit duke u garantuar se me "ndihmën e Zotit" do të kenë edhe fëmijë.

Kjo dukuri është shumë e përhapur në viset tona posaçërisht në periudhën postkonfliktuale, kur popullata fillon t'i ndiejë traumat e konfliktit. Sa që për çdo një problem me të cilin ballafaqohen njerëzit, u drejtohen këtyre matrapazëve dhe mjernëve për shërim e qetësim. Ndërsa ndihma mjekësore u duhet atyre që shërojnë, pasi ata janë të sëmurë me sëmundjen më të vjetër, më të pashërueshme dhe më të pafalur, keqpërdorimin e fesë për dobi materiale. Dukuritë e tilla aq sa janë të palogjikshme, po edhe më tepër janë të rrezikshme dhe ngecëse për njerëzimin, e në këtë rast për ne muslimanët, sa që na kthejnë në errësirën e mesjetës kishtarë, kur kleriku fetar gjykonte për çdo një çështje, kinse me kritere të librit të shenjtë, në fakt manipulonte dhe keqpërdorte porositë fetare për qëllime të errëta personale apo të kishës së atëhershme.

Në momentet kur ne shigjetat e kritikave tona i kishim drejtuar drejt një botëvështrimi modernist të zhveshur dhe të tëhuajësuar nga mendimi religjioz e shpirtëror, po të njëjtin qëndrim duhet ta kemi edhe rreth atyre të cilët edhe individin i cili vuan nga skizofrenia, depresioni, paranoja dhe sëmundje psikosomatike të ngjashme me to, duke manipuluar me ndjenjat dhe emocionet e tij i jep një shpresë të rrejshme, kinse ky "njeri i shenjtë fetar" përmes librit të Allahut do të arrijë ta shërojë, por kuptohet, me një shumë të majme të hollash, që kuptohet, pacienti jo në formë pagese por si një farë "shpërblimi" duhet t'ia dhurojë "shëruesit" në fjalë.

Në botë ekziston një drejtim i veçantë i psikologjisë dhe medicinës i quajtur psikiatri, shkencë kjo, e cila apostafat merret me trajtimin dhe kurimin e personave me të meta psikike me anë të metodave të saj të veçanta, qoftë ajo përmes barnave, qoftë me metoda psikoterapeutike, të cilat do të bënin diagnostifikimin e duhur në lidhje me problemet psikosomatike tek njeriu.

Kur'ani zbriti në tokë me një domethënie të thellë për baraspeshën. Ai ka ekuilibruar marrëdhëniet në mes individëve, në familje dhe në shoqëri, në të gjithë krijimin, dhe u ka treguar ndjekësve të tij një udhë që i drejton në harmoninë universale. Megjithatë ngjarjet të cilat na okupojnë flasin për atë që, ne e kemi kufizuar Kur'anin në kufijtë e gjykimit tonë. Së pari ne kemi kufizuar gjerësinë e paanë, duke e lokalizuar universalitetin, dhe atëherë e kemi trajtuar dashurinë e tij në një nivel të rëndomtë, duke e eklipsuar përmbajtjen dhe paraqitjen e tij brilante. Ai që nuk di të depërtojë në thellësitë e urtësive kur'anore me siguri që mbytet në vetvete duke u marrë me çështje sekondare të jetës së tij.

Prandaj ne si pjesëtarë të Islamit duhet të distancohemi edhe prej atyre të ashtuquajturve intelektualë myslimanë, të cilët qorrazi imitojnë dhe importojnë gjithçka që shohin në Perëndim, përbuzin dhe mohojnë mënyrën tradicionale të të jetuarit dhe të menduarit të shoqërisë së tyre, duke ndjekur disa nga nocionet apo sloganet e botës moderne perëndimore siç janë "iluminizmi, qytetërimi perëndimor,

civilizimi, modernizmi, progresi dhe emancipimi”, nocione këto të cilat denigruan dhe degraduan mendimin metafizik dhe jetën shpirtërore. Gjithashtu këto nocione janë përdorur për të goditur vlerat tradicionale islame.

Të njëjtin qëndrim duhet ta kemi edhe ndaj atyre të cilët “të veshur me petkun kur’anor” vetëm për qëllime të përfitimeve personale edhe atë duke denigruar dhe kufizuar vlerat dhe urtësitë e fjalëve kur’anore, në fakt janë dëmtuesit dhe shtrembëruesit më të mëdhenj të Islamit dhe të muslimanëve. Të tillët, me interpretimet e tyre të gabuara, bëjnë që të heshtin të gjithë zërat që e shprehin Zotin në koshiencën e një njeriu.

Ndërsa besimtari i denjë i kohës moderne me siguri që qëndron bindshëm në anën e së vërtetës absolute, të cilën Kur’ani e shpreh në këtë mënyrë:

Ata që besuan dhe besimin e tyre nuk e ngatërruan me besim të kotë, atyre u takon të jenë të sigurt dhe ata janë në rrugë të drejtë. (el-En’am:82)

Unë mendoj se ka nevojë që të përcaktohen mirë hapësirat dhe përmasat e shkencës dhe fesë, në ato suaza në të cilat më së miri do t’i vihen në shërbim mirëqenies njerëzore. E jo të shkohet në anulimin e njëres apo tjetres për të arritur lumturinë e pjesshme. Ngase Perëndimi në shekujt e fundit ka pushtuar edhe shumë qarqe intelektuale me konfliktin midis fesë dhe shkencës dhe si produkt i këtij konflikti lindi materializmi dhe pozitivizmi, që rezultoi me krizat shpirtërore të cilat ndiqnin njëra-tjetrën, ndërsa tani të gjithë së bashku përjetojmë katastrofën e përgjithshme të mjedisit jetësor.

Të gjitha këto përpjekje të rrymave dhe drejtimeve të ndryshme me qëllim për ta larguar njeriun modern nga spiritualiteti dhe metafizika janë si fishekzjarrë, ndriçojnë për një moment dhe pastaj shuhet duke dhënë vetëm kënaqësi të çastit, ato janë kalimtare dhe materiale, duke mos premtuar asgjë në rrugën e kënaqësisë shpirtërore. Tek ata gjithçka fillon me një lumturi të gënjeshtërt dhe të përkohshme, e cila në fund zhduket krejt si të mos kishte qenë kurrë!

Për të ndërtuar një botë të re dhe të lumtur në të cilën vlerave njerëzore do t’u jepet rëndësia e duhur dhe do të jetë e frytshme në konceptimin e synimeve dhe aspiratave, të të gjithë njerëzve, pa dallime fetare, duhet të rizbulohen dhe riafirmohen treguesit spiritualë dhe metafizikë në fetë e reveluara nga Zoti.

Në fund do ta them mendimin e një veprimtari të mirë fetar i cili thotë: “ne mund ta imagjinojmë një botë të re më të përparuar, të bazuar në njohuritë dhe shkencën, vetëm nëse e vështrojmë konceptin e shkencës përmes prizmit të metafizikës.”

Literatura e Konsultuar:

Akbar S. Ahmed, *Postmodernizm ve İslam*, përkth. Osman Deniztekin, cep düşün, Stamboll 1995.

Ali Bullaç, *Koncepte dhe sisteme bashkëkohore*, përkth. Ali Pajaziti, Logos-A, Shkup 2005.

Fritjof Capra, *Kainata Mensup Olmak*, përkth. Mucahit Bilici, İnsan Yayınları, Stamboll 1996.

James W. Jones, *Contemporary Psychoanalysis and Religion*, Yale University Press New Haven and London 1991.

M. Fethullah Gülen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, përkth. Mithat Hoxha, Prizmi, Tiranë 2005.

M. Riza Hakimi, *İslam Bilim Tarihi*, përkth. Huseyin Aslan, İnsan Yayınları, Stamboll 1999.

Murad W. Hofmann, *3. Binyılda Yükselen Din İslam*, përkth. Murat Sülün, Çağrı Yayınları, Stamboll 2003.

Rene Guenon, *Modern Dünyanın Bunalımı*, përkth. Mahmut Kanık, Verka Yayınları, Stamboll 1999.

Robert L. Leahy, ed. *Cognitive Therapy: Basic Principles and Applications*, Jason Aronson, Yale University Press 1996.